

1. Aba határa

(Fejér megye) B, Kö

A tervezett M8-as autópálya nyomvonalán terepbejárást végeztünk 2000. október 1. és december 31. között. A község határában az M8-1 jellel regisztrált, 500×100 m kiterjedésű, ÉNy-DK irányú lelőhelyről középkori kerámiát; az M8-2 jellel regisztrált, 300×50 m kiterjedésű, É-D irányú lelőhelyről (Bolondvár) középső bronzkori kerámiát; valamint az M8-7 jellel regisztrált, 200×200 m kiterjedésű lelőhelyről középkori kerámiát gyűjtöttünk. A leletek az István Király Múzeumba kerültek.

SZALAI TAMÁS

2. Adony, holt Duna-meder

(Fejér megye) Rő

A holt Duna-ágban, az 1601–1602. fkm közötti szakaszon, keleti irányba leágazó földút és műúttól keletre lévő második holt meder kereszteződésénél sóderkitermelés és mederelőkészítés zajlott egy leendő horgásztó számára. E munkák során már 1999 őszén kerültek elő mészkőfaragványok. A gépkezelő az előkerült kőfaragványokról így utólag elég változó leírást adott, de egy általa császárszobor-fejnek tartott faragvány és egy szét-tárt karú, mindkét tenyerén madarat tartó nőalakot ábrázoló szobortöredékről (?) minden változatban szó esett. Említett továbbá egy vasbárdot, ami elkallódott, négyzetes és kör átmetszetű oszlopokat, valamint vastag, kovácsoltvas szögekkel átütött deszkadarabokat.

A leletek a dunaújvárosi Intercisa Múzeum Adonyban lakó munkatársa révén jutottak az ottani régész-kollégák tudomására, akik több töredéssel együtt egy szarkofágfedelelet és két sírkőmaradványt szállítottak a múzeumba.

A gépkezelő lelőhely-megjelölése alapján Szabó Zoltán a 2000. május 3–4. között végzett kutatáskor megtalálta az elmondott dombszerű kiemelkedést, majd annak átkutatása során egy nagyméretű, kvadrátos mészkőtárgy három, 90 fokos élben összefutó sarokdarabjára bukkant. Maga a tárgy a domb aljából állt ki, felette vastag, igen kemény agyagréteget talált. Ez a visszaomlás fedhette be a már korábban megtalált kövek nagy részét is. Nem zárható ki, hogy a megtalált sarokdarab a szarkofághoz tartozott, melyet a kotrógép képtelen volt beágyazott helyzetéből kimozdítani.

Az elveszett kőtömböket nem sikerült megtalálnunk. A vizsgált területről kitermelt iszappal vegyes sóderhalomban egy 3,3×2,7 cm nagyságú terra sigillata töredéket is találtunk, melyhez hasonlók már korábban és nagyobb méretben is előkerültek. Ugyanitt találtak egy római nagybronz pénzérmét is, melyet azonban szintén elvitt valaki.

A merülések eredménye az alábbiakban összegezhető.

1. A rendkívül értékes kőanyagot magában rejtő lelőhely leleteinek egy részét már kiemelték, és visszakeresésükre nem sok reményt látok, de a feltételezhetően még feltárható leletanyag is olyan jelentős, hogy

nem nélkülözhető egy alaposan előkészített feltárás, melyet a vízfelszínről végrehajtott magnetométeres vagy szeizmoteches felmérésnek (esetleg mindkettőnek) kell megelőzni. Ennek elvégzésére az ELTE Geofizikai Tanszékét kell felkérni.

2. Egyelőre nem dönthető el, hogy a leletek eredetét illető három lehetőség közül melyikkel kell számolnunk.

a) A bölcskeihez hasonló erődnek ellentmond az, hogy téglát, habarcsot, falra utaló nyomokat sem a kotrási munkát végzők, sem mi nem figyeltünk meg és ilyen jellegű töredékeket a kitermelt anyagban sem találtunk. (Kisebb-nagyobb, nagyon kemény, márványszerű mészkőszilánkot és töredéket azonban többet is.) A szarkofágfedél és a vékonytáblás sírkövek sem olyan jól felhasználható építőanyag, mint a téglatest-, vagy megközelítően kocka alakú oltárkövek vagy síroltárok.

b) A munkát végzők elmondták, hogy faragott, megmunkált gerendamaradványokat és nagy, 8–10 cm vastag összefüggő deszkafelületeket is felszedett a gép, melyeket vasszögekkel ütöttek át. Szerintük ez arra utal, hogy a köveket hajón szállították valahová, a vízi jármű azonban elsüllyedt. Korábbi tapasztalataim szerint azonban az is elképzelhető, hogy a folyó mederváltozás során húzódtott rá a valaha parton lévő, már elfedett kövekre. Ezekről a földet lemosva a fenéken lévő akadály felfogta a sodródó uszadékfákat, hajóroncsokat vagy éppen elsüllyedt vízimalmok maradványait.

c) Az előzőből következően számolhatunk a 6. sz. főközlekedési út nyugati oldalán lévő vicushoz (melynek kutatottsági állapotát nem ismerem) tartozó temetkezési hely köemlékeinek előkerülésével is. (Az eddig rendelkezésre álló ismeretek alapján ez utóbbit tartom a legvalószínűbbnek.)

2000. június 15-én lakossági bejelentés nyomán újra bűvármerülést végeztem a helyszínen leletmentés céljából és megtaláltam a jelzett kőtöredéket, amely ugyanarról a helyszínről származik, ahol korábban a szarkofágfedelelet és az ábrázolásos sírkőtöredéket találták. A vödörös kotró azonban az eredeti helyszínről ezt elvonszolta, sőt a felületen lévő friss törések alapján az eredetileg nagyobb töredéket össze is törte. Ennek megfelelően a fenékfelszínt legyezéses technikával bejártam és ennek során újabb öt darab, a legelsőnél már kisebb, de ugyancsak feliratos kőtöredéket hoztam a felszínre.

A kiemelés folyamatáról és a kőtöredékről fényképfelvételeket készítettem, a leletanyagot pedig Dunaújvárosba szállítottuk és a kőtárban elhelyeztük.

GAÁL ATTILA

3. Algyő, Elbontott barakktábor

(Csongrád megye) Szk

A temetőre utaló első adatokat Trogmayer Ottó 1968. évi leletmentéséből ismerjük, aki egy, az V. barakkegységhez tartozó vízakna építése során előkerült sírt mentett meg, illetve egy korábban megbolygatott sírról szer-

zett adatokat. Akkor az építkezés előrehaladott volta miatt a temető jellegének, kiterjedésének további vizsgálatára nem volt lehetőség. Időközben a barakképületek felszámolásra kerültek, s a község fejlesztési terveiben a terület kiemelt jelentőséget kapott, mivel azt a helyi önkormányzat építési telkek céljára hasznosítani kívánja. Elkészült a parcellázás terve, így még a telkek értékesítése és magánkézbe adása előtt szükségessé vált a szondázó ásatás elvégzése, hogy kiderüljön, mekkora lehet a temető kiterjedése és az érintett terület nagysága.

2000. augusztus 30. és szeptember 7. között az elbontott V. barakkéység területén, az 500 m²-nyi területet érintő szondázó ásatás során újabb 6 sírt tártunk fel. A sírok elhelyezkedése alapján úgy tűnik, megtaláltuk a temető nyugati szélét. A feltárás költségeit Algyő Község Önkormányzata biztosította.

Az ásatás eredményeként világossá vált, hogy a területen egy nagyobb temető húzódik, melynek területéülként az 1771/50–57, 1771/62 helyrajzi számmal jelölt telkek jöhetnek szóba, összterületük kb. 7200 m². Mivel a temető egész területe kiemelten veszélyeztetett, ezért a község önkormányzata az érintett telkek értékesítését elhalasztotta. A feltárás 2001-ben várhatóan folytatódik.

BENDE LÍVIA

4. Almásfüzitő, Timföldgyár VII. sz. iszaptároló

(Komárom-Esztergom megye) R, Rő

2000 júliusában a NKÖM által kiírt Nemzeti Örökség Program '99 pályázaton elnyert 500 e Ft anyagi támogatásból folytattuk az 1998 óta folyó feltárást a Timföldgyár VII. számú iszaptároló kazettája melletti részen, az egykori római vicusban. Almásfüzitő Önkormányzata és Képviselőtestülete helyi lakosok munkájának támogatásával járult hozzá, hogy folytathassuk a kutatásokat.

Azzal a célkitűzéssel indítottuk el a feltárást, hogy tovább keressük a késő római temető sírjait, és feltárjuk a tavaly félbehagyott objektumokat.

A Kr. u. 340–380 közé keltezhető temető kiterjedése jelen ismereteink szerint K-Ny-i irányban 60 m, É-D-i irányban 25 m. Idén a tavalyi 9 csontvázas sír további 7 csontvázas és egy hamvasztásos sírral egészült ki. Tájékozásuk nagyjából megegyező, főirányuk ÉNy-DK, a vázak fekvése azonban váltakozó. A tavalyi, gazdag mellékletekkel ellátott sírjainkkal szemben a mostaniak szegényebbek voltak, mindössze két esetben fordult elő érem, illetve edény- és ékszemlélet.

A késő római korban a hamvasztásos rítus csak szórványosan fordul elő, a 22. szelvény hamus feltáráiban talált Valentinianus érem és a két edénymelléklet azonban teljes bizonyossággal erre az időszakra keltezi a fenti temetőkezést.

A temető létesítése előtti időben a fenti területen létezett falu életébe a különböző objektumok – árkok, egy lakógödör, cölöplyukak és kutak – anyagán keresz-

tül nyerhettünk betekintést. Két gödör anyaga azonban arra is rámutatott, hogy a feltárás Dunához közelebb fekvő részén a római kort megelőzően az őskorban is laktak, amiről a rézkori Furchenstich kerámia töredékei tanúskodnak.

A munka megkezdésekor egyik fő célunk az volt, hogy a tavaly részben feltárt 12. gödröt teljesen feltárjuk, mely sekély mélysége ellenére is nagy mennyiségű leletanyagot szolgáltatott. A feltárás során egy 5×6 m nagyságú lakógödör rajzolódott ki, korai, a Kr. u. 2. század elejére jellemző leletekkel, melyek között meglehetősen sok a katonai jellegű tárgy: kőgolyók (katakult lövedékek), áttört bronzveretek, cipőszegecsek, vasnyílhegy. A lakóépület korai keltezését Hadrianus ezüstérme és egy Mercator nevű dél-galliai fazekas által készített terra sigillata tál is megerősíti. A gödör alját döngölt agyaggal bélelték ki, falát pedig sövényagyagtapasztás alkotta, melynek darabjai előkerültek a bontásból.

A sírok keresése közben az előző évekhez hasonlóan több árokra és további 3 kútra bukkantunk. A kutak egymáshoz való közelségét (2,5, illetve 8 méter) azal magyarázzuk, hogy béleletlen földkutakról van szó, melyek hamar beiszapolódtak és elszennyeződtek, ezért a közelükben, ahol a víz hasonló mélységben tört fel, újabb kutat ástak. Két kút bontását 3 m mélységgig elvégeztük, de a Duna időközbeni áradása a falakat alámosta, és ezzel veszélyessé vált a kézi erővel való feltárásuk. A 3. kútnál az idő rövidsége miatt azonban már a víz megjelenése előtt megálltunk.

Mivel a terület sajnálatos módon bolygatott, örömmel észleltük, hogy az idei, északabbra fekvő szelvényeink mélysége helyenként az 1,5–2 métert is elérte, míg a korábbi években a 30–60 cm-es rétegmélység volt jellemző. Ennek köszönhetően nagyobb számban találtunk fémleleteket, többek között érmekeket, bronzcsüngőket, vereteket, szerszámokat. Kiemelkedik közülük egy, jelen adataink alapján, egyedülálló emailos díszű állatfibula, mely egy önmagával beszélgető, kígyófejben végződő farkú állatot ábrázol. Finom kidolgozása révén a 2–3. századi emailos fibulakészítés egyik remekműve.

Konzulensek: dr. Kelemen Márta, dr. Petényi Sándor.

HORVÁTH FRIDERIKA

5. Alsóörs, Református templom

(Fejér megye) Kk

2000 augusztusában az alsóörsi református templom északi oldalán dréncső-rendszer került elhelyezésre. Ezt megelőzően a fallal párhuzamosan több szakaszban, a későbbi cső árkanak vonalában ásatást végeztem.

A templom jelenleg téglalap alaprajzú, a 18. században átépített barokk épület. Az átépítés során elbontották a középkori szentélyt, és helyére a hajóval azonos szélességű, új karzattal ellátott toldalékot építettek.